

Korruption vastainen toiminta ja sisäinen tarkastus

Taustaa

Korruptiota esiintyy myös Suomessa. Korruptio on rakenteellista ja ilmenee usein elinkeinoelämän ja viranomaisten toiminnan rajapinnassa. Korruption riskialueina pidetään muun muassa rakennusalaan, julkisia hankintoja ja tarjouskilpailuja, poliittista päätöksentekoa sekä puolue- ja vaalirahoitusta.

Korruptiota voi olla vaikea havaita, sillä valtaosa korruptiosta piiloutuu yhteiskunnan rakenteisiin. Korruptio on ilmiönä ja käsitteenä monimuotoinen, mikä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista ja havaitsemista ja siihen puuttumista. Kolme tekijää vaikuttaa väärinkäytöksen tekemiseen: mahdollisuus, motiivi (kannustin tai paine) ja järkisyillä perusteleminen.

Korruptio ilmenee usein oikeudettomien etuuksien antamisena ja ottamisena, eturistiriitoina ja suosimisena. Korruptiolla hyötyjä pyritään ohjaamaan väärille tahoille, jolloin jokin toinen taho väistämättä aina kärsii.

Tavallisimpia väärinkäytöksiä ovat lahjuksen vastaanottaminen tai muun etuuden saaminen, taloudellisen edun hankkiminen laskutustietoja väärin käyttämällä, tavaran varastaminen, taloustietojen vääristely, työsuhteessa saadun tiedon käyttäminen omiin tarkoituksiin ja väärin perustein myönnetty palkka tai palkkioon liittyvät etuudet. Väärin käyttämällä tietoja tekijä voi saada oikeudetonta etua itselleen, organisaatiolle, yksikölle tai toiselle henkilölle.

Korruption havaitseminen

Korruptiota voi olla vaikea havaita siksi, että väärinkäytös tapahtuu kulisissa ja dokumentaatio voi olla vähäistä tai olematonta. Hyvä veli -verkosto saattaa nostaa kynnystä puuttua vähäpätöisiksi koettuihin toimivallan väärinkäytöksiin, mikä luo olosuhteita korruptiolle ja epäeettiselle toiminnalle.

Kaikki korruptioluonteinen toiminta ei välttämättä ole rikollista, ja arveluttavalta vaikuttavalle toiminnalle saattaa olla päteviä syitä. Menettely voi kuitenkin olla eettisesti tai moraalisesti tuomittavaa.

Koska dokumentteja ei välttämättä löydy, tarkastusta tehtäessä kannattaa luottaa omaan ensivaikutelmaan. Miltä asia näyttää ulkopuolisin silmin? Voiko asia horjuttaa virkamiehen asemaa ja puolueettomuutta? Kun asiasta kysellään, kohdellaanko tarkastajaa ylenpalttisesti tai muuttuko vastapuoli aggressiiviseksi? Jos tarkastettava seikka vaikuttaa epäeettiseltä, sekavalta tai omituiselta, asiaa on selvitettävä tarkemmin ja tunnistaa, onko kyseessä sellainen prosessi tai prosessin kohta, jossa henkilö voi saada etua itselleen tai organisaatiolleen.

Väärinkäytösten riski on suuri prosesseissa ja prosessien osissa, joissa raha liikkuu, kuten hankintatoimessa. Kirjanpidon toteumia tulisi säännöllisesti analysoida ja tunnistaa väärinkäytösindikaattorit. Näitä voivat olla esimerkiksi yli- tai alilaskutus, tasasummalaskut, varastokirjanpidon täsmäytyserot ja rahalliset hyvitykset. Hankintatoimessa myös huonon laadun jatkuva hyväksyminen, organisaatiolle hyödyttömien tuotteiden ja palveluiden vastaanottaminen ja tavaroiden palautukset voivat indikoida korruptiota.

Korruption tunnusmerkkejä voivat olla toistuvat päätökset tietyn yhteistyökumppanin eduksi, vaikka yhteistyökumppanin valinta ei ole organisaatiolle kokonaistaloudellisesti tai toiminnallisesti paras tai edes hyvä vaihtoehto. Hankintatoimessa korruptiota voi olla se, että tuotteita tilataan kilpailuttamatta, ilman kestäviä ja lainmukaisia perusteita tai vastoin ohjeistusta suorahankintoina. Tarkastajan kannattaa tutkia, onko hankinnat kilpailutettu hankintalain mukaisesti läpinäkyvästi. Haastattelemalla henkilökuntaa voidaan selvittää, onko huonoa laatua vastaanotettu, ja katsoa kirjanpidosta, onko huonosta laadusta saatu hyvitystä.

Hankintatoimen keskittyminen yhdelle henkilölle tai osastolle voi altistaa korruptiolle. Mikäli sopimusten hallinta, tarjouspyyntöjen ja tilausten tekeminen, tavaroiden hinnoittelu ja myynti, varastokirjanpito ja laskujen käsittely ovat saman henkilön tai osaston vastuulla, riskinä on, että sisäinen valvonta jää puutteelliseksi, mikä mahdollistaa väärinkäytökset. Tarkastajan tulisi selvittää koko prosessi ja tunnistaa vaaraa indikoivat työnkuvat. Mikäli hankintatoimi on yksissä käsissä, on selvitettävä, onko prosessiin luotu riittävä sisäinen valvonta esimerkiksi siten, että hinnoittelusta päättää joku muu kuin se, joka hoitaa hankintaprosessiin liittyvät tehtävät.

Tarkastajan on myös hyvä selvittää yritysten ja toimijoiden omistajuudet ja vastuuhenkilöt ja henkilökunnan mahdolliset kaksoisroolit vertailemalla hankinnasta vastanneiden henkilöiden nimiä esimerkiksi kaupparekisteriotteissa oleviin nimiin. Korruptiosta voi kertoa myös päätöksentekoon liittyvä salailu, kuten se, että julkisiksi säädettyjä asiakirjoja ja tietoja jätetään julkistamatta. Tarkastajan on hyvä selvittää, onko päätökset dokumentoitu, perusteltu läpinäkyvästi ja tehty validein perustein.

Korruptiosta voi kertoa myös se, että organisaatiossa ei sitouduta hyvään hallintotapaan. Työyhteisössä voi vallita toimintakulttuuri, jossa tarkoituksellisesti laiminlyödään organisaation edellyttämiä tai lakisääteisiä toimia vedoten esimerkiksi resurssipulaan, organisaatorakenteeseen ja alueellisiin eroavuuksiin. Tarkastajan olisi hyvä selvittää, millä organisaation tasolla laiminlyönti tapahtuu, kuka siihen syyllistyy ja mistä syystä. Tarkastuksessa olisi myös tunnistettava toistuvat rekrytointikuviot tai epäselvät prosessikuvaukset, jotka suosivat hyvä veli -verkostoon kuuluvia.

Korruptiota on myös päätöksentekoon kohdistuva painostus. Häirintä, uhkailu ja suoranainen väkivalta ovat esimerkkejä luvattomasta vaikuttamisesta, jota moni viranomainen työssään kokee. Tarkastajan on myös hyvä selvittää, onko päätöksiin pyritty vaikuttamaan päätöksentekijöitä kestitsemällä tai lahjomalla.

Korruption torjunta

Korruption torjumiseksi on välttämätöntä ennakoita. Väärinkäytösten paljastamiseen ja tutkintaan täytyy panostaa kouluttamalla henkilökuntaa korruption tunnistamiseen ja torjumiseen. Organisaation olisi hyvä laatia eettisiä ohjeita ja pelisääntöjä hyvän hallintotavan luomiseksi ja avoimuuden lisäämiseksi. Tietoisuuden lisäämiseksi olisi hyvä esimerkiksi koulutus -ja yleisötapahtumien yhteydessä käsitellä myös korruptionvastaista toimintaa ja eettisiä pelisääntöjä. Kynnystä puuttua epäeettiseen toimintaan tulisi madaltaa.

EU-direktiivi

Euroopan parlamentti on hyväksynyt väärinkäytösten ilmoittajien suojelua koskevan direktiivin, joka on saatettava osaksi jäsenmaiden lainsäädäntöä. Kaikkien vähintään 50 henkilöä työllistävien tai 10 miljoonan euron liikevaihtoon ylävien yritysten ja virastojen on järjestettävä ilmoituskanava ja täytettävä direktiivin vaatimukset 7. lokakuuta 2021 mennessä. Korruptioepäilyistä pitää direktiivin mukaan voida ilmoittaa nimettömästi tai ainakin luottamuksellisesti. Direktiivillä pyritään suojaamaan ilmoittajaa vastatoimilta ja huolehtimaan siitä, että väärinkäytöksestä ilmoittava ei joudu kärsimään.

Kun työntekijä huomaa väärinkäytöksiä tai ongelmia, hän voi ilmoittaa niistä joko sisäistä ilmoituskanavaa pitkin tai suoraan valvontaviranomaiselle. Organisaation on lähetettävä ilmoittajalle vahvistuspalaute seitsemässä päivässä ilmoituksen vastaanottamisesta. Organisaatio saa vähintään kolmen kuukauden ajan selvittää ja korjata mahdollisia puutteita ja virheitä. Mikäli organisaatio tai valvontaviranomainen ei reagoi määräajassa, väärinkäytöstä epäilevä voi kertoa epäilyistään myös julkisuudessa.

Lähteet:

oikeusministerio.fi/korruptio

<https://webbutik.skl.se/> Korruption och otillåten påverkan

<https://akava.fi/blogit/vaarinkaytosten-ilmoittajien-suoja-hyvaksyttiin>

<https://suuntakasvuun.kpmg.fi>